

курс]: [затв. наказом ДПА України від 23.08.2011 р. № 495]. – Режим доступу: <http://www.licasoft.com.ua/index.php/component/lica/index.php?option=com_lica&p=0&base=1&menu=758190&u=1&type=1&view=text>.

УДК 330.341.1(477.62)

Хістева О.В., канд. екон. наук, доц. (ДонНУЕТ, Донецьк)

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

У статті розглянуто питання теоретичних основ формування та функціонування фінансового потенціалу регіону, його сутності, складу та надано характеристику складових елементів. Запропонований підхід формування фінансового потенціалу регіону використано під час оцінки фінансового потенціалу Донецької області.

Ключові слова: *потенціал, фінансовий потенціал, інвестиційний потенціал, бюджетний потенціал.*

В Україні комплексне дослідження фінансового потенціалу регіону як основи економічного розвитку стає особливо актуальним з огляду на те, що його результати дозволили б визначити майбутній вектор розвитку, забезпечити фінансову стійкість та достатність регіону, обґрунтувати та запропонувати альтернативні варіанти побудови економіки.

Питанням дослідження теоретичних основ формування та практичного використання категорії «фінансовий потенціал» приділяли багато увагу багато провідних учених України та інших країн. Серед них слід відзначити таких вчених, як З.В. Герасимчук, Л.О. Петкова, С.С. Шумська, В.П. Ходаківська. Вплив податкової політики на формування фінансового потенціалу регіону окреслили В.П. Вишневський, С.Д. Герчаківський, Т.І. Єфименко, С.В. Каламбет, П.В. Мельник, А.М. Соколовська, Л.Л. Тарангул, Л.М. Шаблиста. Участь інститутів фінансового ринку в акумулюванні і регіональному перерозподілі фінансових ресурсів детально досліджують О.І. Барановський, С.В. Богачов, О.В. Дзюблюк, В.В. Корнеєв, Б.Л. Луців, І.О. Лютий, А.М. Мороз, С.В. Науменкова.

Серед зарубіжних вчених у напрямку вирішення проблем фінансового забезпечення регіонів виділяються праці Дж. Аронсона, Р. Бленда, В.В. Бурцева, А.Г. Гранберга, К. Давея, Н.І. Клімової, О.Л. Коломієць, Дж. Петерсена, В.М. Родіонової, Н.М. Сабітової, Т.М. Хорвата.

В економічній літературі сьогодні досить активно використовується поняття «фінансовий потенціал», але його зміст різними науковцями трактується по-різному. Причина такої ситуації полягає в тому, що це поняття характеризується складністю та багатоаспектністю, у результаті чого доволі часто відбувається підміна понять. Так, в окремих джерелах поняття фінансового потенціалу ототожнюють з бюджетним, податковим та інвестиційним потенціалом. Така підміна понять або їхнє ототожнення значним чином ускладнює дослідження фінансового потенціалу не кажучи вже про можливість його аналізу та оцінки.

Фінансовий потенціал регіону є головною складовою його ресурсної бази, основною умовою зміцнення фінансової забезпеченості регіону та оптимізації його ресурсної бази.

Перш ніж окреслити основні положення власного бачення економічної суті та структури фінансового потенціалу регіону, наведемо існуючі думки дослідників з цієї проблематики (таблиця 1).

Таблиця 1 – Розмаїття підходів до визначення поняття «фінансовий потенціал регіону» [3]

Фінансовий потенціал регіону – це...	Автор
Перший підхід	
Сукупність потенціалу власних фінансових ресурсів регіону	В. Лексін, А. Швецова
Загальна сума фінансових ресурсів, що утворюються за рахунок усіх джерел у межах адміністративно-територіальної одиниці і є показником, який визначає фінансові можливості території	А. Загородний
Сукупність наявних на території фінансових і грошових ресурсів, необхідних для підтримки стійкої економічної діяльності регіону	С. Зенченко
Загальна сума фінансових ресурсів, які перебувають в розпорядженні місцевих органів влади і які об'єктивно можуть ними бути використані для виконання покладених на них функцій	Е. Каменєва
Другий підхід	
Сукупність реальних і прихованих (нереалізованих) ресурсних можливостей	Н. Саїнчук
Можливості для ефективного розподілу фінансових ресурсів	Ф. Євдокимов
Здатність наявних ресурсів регіону приносити дохід різним економічним суб'єктам в певний період часу	М. Сабітова
Система економічних відносин, під дією яких відбувається процес відтворення в регіоні	Є. Конярова
Органічна єдність наявних фінансових ресурсів і можливостей їхнього використання в межах певної адміністративно-територіальної одиниці	К. Івоненко

Як видно із таблиці 1, найбільш поширеними є два підходи до визначення поняття «фінансовий потенціал регіону». За першого підходу «фінансовий потенціал» розглядається з кількісної сторони і визначається як сукупність фінансових ресурсів, які знаходяться в межах певної територіальної одиниці або в межах певного суб'єкта та можуть бути використанні з метою виконання певних функцій [3] .

За другого підходу «фінансовий потенціал» розглядається з якісного боку і визначається, як це перш за все здатність або можливість використати наявні фінансові ресурси.

Тобто цей підхід вбачає здатність до використання наявного фінансового потенціалу, а вже потім його приріст через використання потенційних фінансових ресурсів [3].

Узагальнення існуючих підходів дає змогу трактування категорії «фінансовий потенціал регіону» як сукупності власних і залучених ресурсів, спрямованих на ефективний соціально-економічний розвиток, що забезпечує фінансову стабільність і виконання стратегічно важливих для регіону завдань, а також можливостей залучення та використання цих ресурсів.

Науковий підхід до дослідження фінансового потенціалу регіону передбачає необхідність обґрунтування його теоретичної моделі, що має не тільки найбільш повно описувати даний об'єкт, а й бути інструментом його поглибленого вивчення.

Концепція формування регіонального фінансового потенціалу спрямована на оптимізацію ресурсозабезпечення територіального економічного розвитку, підвищення результативності та конкурентоспроможності господарської діяльності регіону [1].

Найбільш оптимальною, на наш погляд, є структура фінансового потенціалу регіону, яка наведена на рисунку 1.

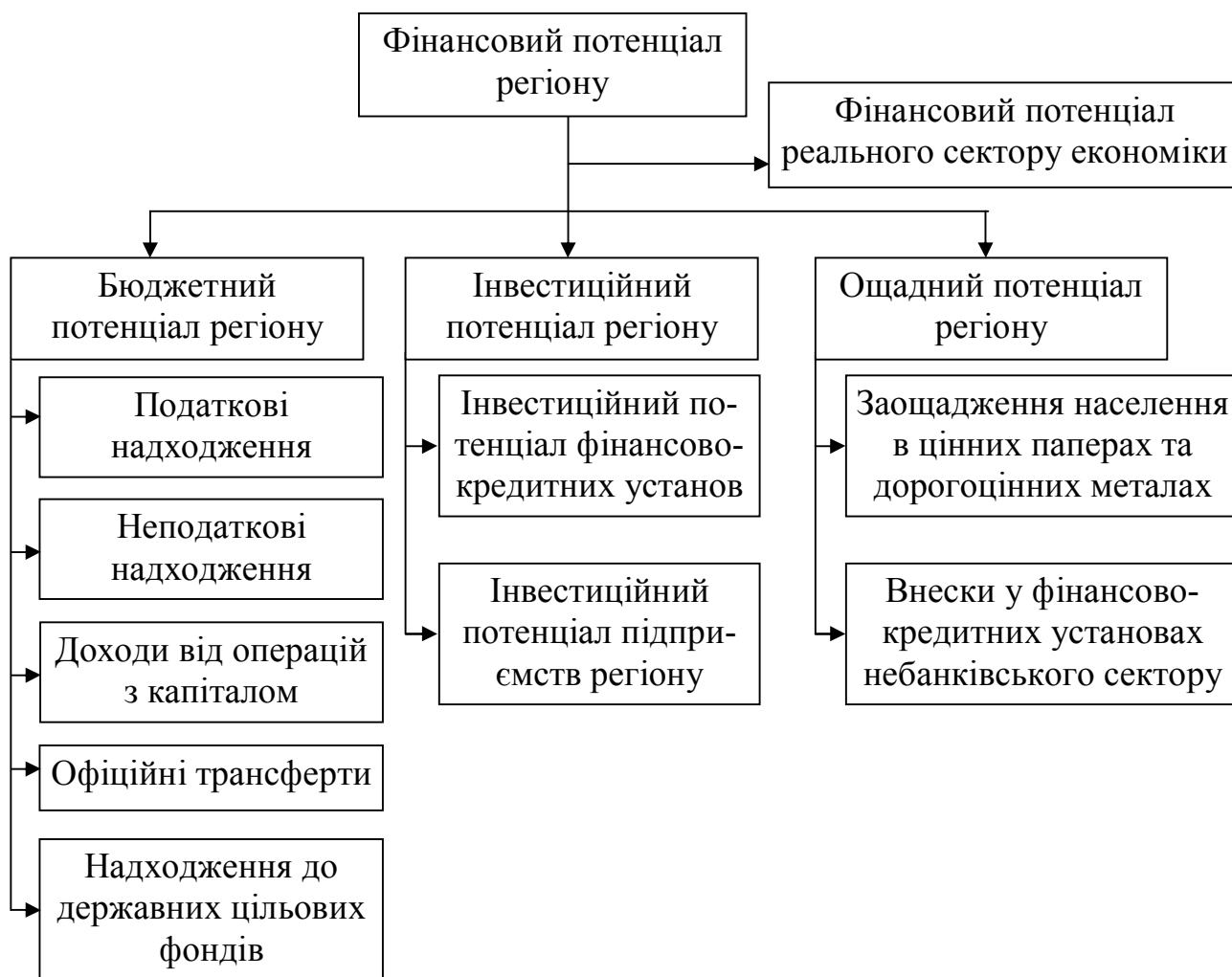

Рисунок 1 – Складові елементи фінансового потенціалу регіону

Така позиція поглиблює уявлення щодо впливу окремих елементів на фінансовий потенціал регіону як економічну систему мезорівня.

Запропонована структура фінансового потенціалу регіону передбачати усі названі елементи, причому нехтування будь-яким з них не дозволить викристалізувати зміст цього різноаспектного поняття [5].

Зростання фінансового потенціалу регіону залежить від фінансових результатів і можливостей реального сектору економіки, фінансово-кредитної системи, наповненості регіональних бюджетів, фінансової спроможності населення.

Дослідження фінансового забезпечення адміністративно-територіальних одиниць в контексті їхнього динамічного розвитку потребує акцентування уваги на існуючих проблемах формування фінансового потенціалу реального сектору, а саме:

- обмеженості використання власних фінансових ресурсів підприємств як інвестиційного ресурсу внаслідок високої частки збиткових підприємств; застосування застарілих норм амортизаційних відрахувань та спрямування амортизаційних фондів на поточне споживання; відсутності стимулів для інвестування в технологічне переобладнання виробництв;

- дефіциті банківських кредитів для промисловості; високих відсоткових ставок за кредитами; збитковості діяльності банків і зростанні частки проблемних кредитів;

- повільного залучення іноземних інвестицій у промисловість; технологічних, галузевих, регіональних деформацій при їхнього розподілу, що обумовлено незадовільним інвестиційним кліматом в Україні, високим рівнем тінізації економіки, незахищеністю прав інвесторів;

- нерозвиненості альтернативних джерел фінансування промисловості (фінансового лізингу, спільного інвестування) внаслідок недосконалості нормативно-правової бази їхнього використання; низького рівня захисту прав інвесторів щодо отримання дивідендів та повернення вкладених інвестицій; невідповідності фінансової звітності українських компаній міжнародним стандартам;

- відсутності прозорості структури управління на багатьох українських підприємствах;

- неефективній бюджетній підтримці структурних змін у промисловості через значні розміри бюджетного дефіциту; відсутності єдиної узгодженої стратегії розвитку промисловості; відсутності уніфікованої класифікації високотехнологічних товарів.

Таким чином, питання формування та використання фінансового потенціалу реального сектору економіки регіону, ефективного управління фінансовими потоками, пошук потенційних резервів, а також розробка дієвих механізмів мобілізації та раціонального інвестування мають важливе теоретичне та практичне значення.

Процеси формування та використання фінансового потенціалу реального сектору доцільно вибудовувати на принципах ресурсного або результативного підходів (які слід розглядати як взаємодоповнюючі), причому з позицій забезпечення власного розвитку та з позицій впливу на формування фінансового потенціалу регіону [4].

Фінансовий потенціал домогосподарств можна визначити як забезпеченість населення регіону власними фінансовими ресурсами на рівні, за якого задовольняються як їхні власні потреби, так і потреби регіонального розвитку в цілому [6].

Фінансові ресурси домогосподарств знаходяться у розпорядженні територіальних громад у вигляді вкладів, заощаджень і депозитів у банківській системі та інших фінансових установах.

Найбільш вагомими складовими фінансового потенціалу є податковий та бюджетний потенціал.

Враховуючи те, що бюджетний потенціал території прямо залежить від її податкового потенціалу, спочатку варто зосередити увагу на характеристиці та визначенні сутності податкового потенціалу території.

У загальному розумінні податковий потенціал – це загальний обсяг оподатковуваних ресурсів території. Тобто податковий потенціал – це максимально можливий обсяг надходжень податків та зборів певної території або певного суб'єкта, обчислених відповідно до чинного законодавства. Для аналізу та оцінки податкового потенціалу можуть використовуватись такі показники як:

- регіональний показник сукупного доходу на душу населення;
- рівень сукупних оподатковуваних ресурсів;
- валовий регіональний продукт.

Виходячи із цього, можна визначити, що джерелами формування податкового потенціалу є: потенційні податкові фінансові ресурси; можливості платників податків; ресурси бази оподаткування (податкові бази та ставки).

Під бюджетним потенціалом розуміють сукупність усіх економічних і нормативно-правових умов, що сприяють отриманню максимально можливих доходів, які в свою чергу покривають нормативні витрати регіону, а також забезпечують їхнє цільове та ефективне використання.

Бюджетний потенціал можна розглядати з різних боків. Як один з варіантів, це є дослідження рівня бюджетної забезпеченості регіону, який можна визначити співвідношенням між розрахунковими податковими доходами на одного жителя, які можуть бути отримані зведеним бюджетом суб'єкта України виходячи з рівня розвитку та структури економіки або податкової бази (податкового потенціалу) регіону, та аналогічним показником у середньому за консолідованим бюджетом суб'єктів України з урахуванням структури населення, соціально-економічних, географічних та інших об'єктивних факторів та умов, що впливають на вартість надання одного і того ж обсягу державних послуг в розрахунку на одного жителя.

Вивчаючи природу бюджетного потенціалу, варто визначити дві його складові: внутрішню та зовнішню, кожна з яких є самостійним елементом і містить власні резерви. Так, під зовнішнім бюджетним потенціалом території розуміють можливість муніципальних органів влади здійснювати зовнішні заповнення для реалізації конкретних регіональних проектів та програм. Внутрішній бюджетний потенціал території – це доходи бюджету, які формуються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання, зареєстрованих на цій території, а також населення, котре проживає на території регіону.

Розглядаючи бюджетний потенціал як елемент фінансового потенціалу території, варто зазначити, що з метою підвищення рівня бюджетного потенціалу території необхідно розширити базу дохідної частини бюджету. Тобто закріпити за місцевими органами влади таку кількість податків та зборів, які даватимуть змогу самофінансувати обов'язки та функції, покладені на крайову владу [3].

Інвестиційний потенціал регіону за економічним змістом розглядається як сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарчої і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання [6].

Тобто інвестиційний потенціал у загальному вигляді можна розглядати як сукупність наявних у регіоні факторів виробництва і сфер застосування капіталу. У вузькому сенсі інвестиційний потенціал – це характеристика кількісна, яка враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, інфраструктурою і т. п.), споживчий попит населення й інші показники. Його розрахунок заснований на абсолютних статистичних показниках, а основними результуючими показниками є рівень інвестиційного ризику та інвестиційна привабливість регіону.

У роботі розглянуто інвестиційний потенціал регіону як обсяг інвестицій, який можна буде залучити в економіку за рахунок усіх джерел фінансування (внутрішніх і зовнішніх), виходячи з наявності різних економічних, соціальних та природних ресурсів, особливостей його географічного положення та інших передумов, суттєвих для формування інвестиційної активності в ньому.

Інвестиційний потенціал фінансово-кредитних установ уособлюється з обсягом фінансових активів, що перебувають на їхніх рахунках та в довірчому управлінні (за вирахуванням сум депозитів населення, залучених у регіоні). Кредити банків, що надаються суб'єктам господарювання і фізичним особам в регіоні, також адитивно формують інвестиційний потенціал останнього. Основним джерелом утворення інвестиційного потенціалу нефінансових підприємств і організацій є обсяги отриманого ними чистого прибутку [2].

Інвестиційний потенціал підприємства – це перебуваюча у системній єдності організована сукупність наявних економічних ресурсів, а також зумовлених ними, за сучасного рівня розвитку, можливостей щодо мобілізації внутрішніх та зовнішніх інвестиційних коштів для реалізації стратегічних та тактичних цілей підприємства через механізм інвестування.

Отже, інвестиційний потенціал визначає сукупну здатність підприємства здійснювати інвестиційну діяльність, причому ступінь інвестиційної активності та ефективність інвестування детермінуються рівнем або величиною, та мірою використання цього потенціалу.

Сутність інвестиційного потенціалу має двоякий характер: з одного боку, він є результатом ефективного використання потенційних можливостей підприємства, а з другого – фактором його подальшого розвитку за рахунок здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиційний потенціал підприємства є динамічною категорією – його формування, стан та ступінь використання значною мірою визначаються ендогенними чинниками впливу, зумовленими розвитком та рівнем ефективності використання інших часткових потенціалів підприємства – фінансово-економічного, виробничо-технологічного, управлінського, інноваційно-інтелектуального, трудового, інформаційного тощо, так і екзогенними чинниками, зумовленими станом та характеристиками макросередовища, в якому функціонує підприємство [6].

Нами розраховано структуру фінансового потенціалу Донецької області, за складовими, наведеними в рисунку 1, і отображено її в таблиці 2.

Таблиця 2 – Структура фінансового потенціалу Донецької області за 2009-2011 рр. *

(%)

Показник	Роки			Відхилення		
	2009	2010	2011	2010/ 2009	2011/ 2009	2011/ 2010
Бюджетний потенціал регіону	19,2	16,0	17,0	-3,1	-2,2	1,0
Інвестиційний потенціал регіону	53,7	57,6	58,8	3,9	5,1	1,2
Ощадний потенціал регіону	27,1	26,4	24,3	-0,7	-2,9	-2,1
Фінансовий потенціал регіону	100,0	100,0	100,0	–	–	–

* розраховано за даними [7; 8].

З таблиці 2 видно, що найбільшу питому вагу у фінансовому потенціалі протягом трьох років займав інвестиційний потенціал з постійною зростаючою динамікою. Так, у 2009 р. його частка становила приблизно 54% і до 2011 р. майже досягла 60%. Найменшу питому вагу в цей період займав бюджетний потенціал регіону.

Його значення коливалось в межах 16-19,2%. Приблизно чверть загального фінансового потенціалу становив ощадний потенціал населення області, проте з постійною спадною динамікою (з 27,1% у 2009 до 24,3% у 2011 р.).

Отже, фінансовий потенціал окремих регіонів складається з потенціалу численних підприємств, організацій, великих корпоративних структур, окремих осіб, що здійснюють свою діяльність, пов'язану з одержанням прибутку. При цьому питання оцінки забезпечення регіонального відтворення та формування фінансового потенціалу території, а також обґрунтування очікуваної ефективності використання цього потенціалу як з позицій корпоративного менеджменту, так і в контексті економічних інтересів регіону, формалізовані на системній основі адекватним понятійним апаратом і методичним інструментарієм, або не одержали належного висвітлення в публікаціях, або були розглянуті фрагментарно, що обумовило суперечливість у наукових підходах до оцінки фінансового потенціалу.

Список літератури

1. Боронос В.Г. Методичні підходи до оцінки інноваційного потенціалу підприємства / В.Г. Боронос, І.П. Кулешова.
2. Іоненко К.В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону: автореф. дис. ... канд. екон. наук / К.В. Іоненко. – К., 2007. – 24 с.
3. Григоренко В.О. Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізм формування / В.О. Григоренко // Економічні науки. – 2011. – Вип. 8 (29), ч. 2.
4. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посіб. / Н.С. Краснокутська. – К.: Центр навч. л-ри, 2005. – 352 с.
5. Козоріз М.А. Фінансовий потенціал регіону: економічна суть та структура / М.А. Козоріз, Г.В. Возняк // Економічні науки. – 2011. – Вип. 8 (29), ч. 3.
6. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорій «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» [Електронний ресурс] / К.П. Покатаєва // Коммунальное хозяйство городов. – 2007. – № 75 – С. 262-268. – Режим доступу: <<http://eprints.kname.edu.ua/1542/>>.
7. Статистичний щорічник Донецької області за 2010 рік / За ред. О.А. Зеленого. – Донецьк: Державне обласне управління статистики, 2011. – 388 с.
8. Режим доступу: <<http://www.donoda.gov.ua/>>.

УДК 336.71

Чорна О.М., канд. екон. наук, доц. (ДонНУ, Донецьк)

КОНЦЕПЦІЯ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ БАНКУ

У статті розглянуто теоретико-методологічні підходи щодо підвищення ефективності управління власним капіталом банків в умовах подолання наслідків системної кризи та реформування національної економіки України. Для цього запропоновано й обґрунтовано концепцію підвищення ефективності формування власного капіталу банку в контексті постановки та досягнення стратегічних і тактичних цілей банківської установи.

Ключові слова: *капітал банку, структура капіталу банку, власний капітал банку, системні й спеціальні завдання формування власного капіталу банку, механізм формування власного капіталу банку, ефективність управління власним капіталом банку, кредитно-інвестиційні можливості банку.*

Одним із пріоритетів, що постає перед Україною в умовах подолання наслідків системної кризи, є зміцнення фінансів, зокрема розвиток фінансового посередництва як значущого фактора економічного зростання. Недовіра й панічні настрої вкладників унаслідок невизначеності економічної ситуації в країні призвели до скорочення обсягів довгострокових вкладів у банки в 2008-2009 рр., що спровокувало проблему забезпечення ліквідності фінансових установ, які без належної ресурсної бази не здатні здійснювати кредитування поточних по-